

Nestátní právo před českými soudy prof. JUDr. Naděžda Rozehnalová, CSc.

medieval lex mercatoria – new lex mercatoria – international private law - concept of lex mercatoria – representants of lex mercatoria - sources of lex mercatoria – lex mercatoria and czech municipal law on international private law – lex mercatoria and the Convention Rome I – lex mercatoria and the regulation Rome I – conclusion

středověké lex mercatoria – novodobé lex mercatoria – mezinárodní právo soukromé – koncepce lex mercatoria – zdroje lex mercatoria – lex mercatoria a české mezinárodní právo soukromé národního původu – lex mercatoria a úmluva Řím I – lex mercatoria a nařízení Řím I – závěr

Článek se zabývá problematikou tzv. lex mercatoria a jednotlivých norem nestátního původu v řízení před českými soudy a před rozhodci, kteří postupují dle českého práva. Krátce je nastíněn vývoj lex mercatoria a obsah jednotlivých přístupů k lex mercatoria. Centrem statí je analýza českého přístupu. Je zde zhodnocen jak přístup k existenci lex mercatoria, tak i otázka aplikace jednotlivých norem nestátního původu.

The paper is dealing with the concept of so called lex mercatoria and with the separate non-state rules in the procedure before czech courts and arbitrators who proceed according the czech arbitration law. Shortly is described the development of lex mercatoria and the content of the particular conceptions within this doctrine. The core of the paper is the analyse of the czech doctrine. It will be evaluated as the opinion on the existence of lex mercatoria as the question of the application of the particular rules of non-state origin. In the final part of the paper the author presents her opinion on the position of non-state rules.

I. Úvod

Fenomén nestátního práva mezinárodních obchodníků a úvahy o jeho postavení vůči systému práva státu se objevují v různých podobách napříč stoletími. Je tvrzena – či naopak popírána - paralela mezi středověkým a novodobým lex mercatoria¹. Mění se právně filosofické uchopení lex mercatoria a jsou dedukovány nově vazby k jiným souborům právních norem. Nově je zejména vymezováno vůči lex mercatoria či jednotlivým skupinám nestátních norem mezinárodní právo soukromé. Na rozdíl od minulosti nikoli jako konkurenční soubor právních norem. Tedy soubor stojící svou snahou o teritoriální lokalizaci smlouvy proti existenci jednotného nestátního a transnacionálního souboru právních pravidel regulujících smlouvu. Naopak jsou hledány možnosti vzájemné přímé interakce obou skupin norem při aplikaci na konkrétní smluvní vztah. Prolínání práva státního a práva nestátního - jak při konkrétní aplikaci, tak při právně filosofických úvahách - se stalo realitou přístupu k lex mercatoria. Toto prolínání se realizuje v rovině hmotného práva (v mezích daných autonomií vůle stran). Naopak prolínání na úrovni výběru práva bylo výjimkou. Diskutováno bylo pouze v mezinárodním rozhodčím řízení a tento typ výběru výslovně připouštěly některé právní úpravy a řády některých rozhodčích soudů. Je otázkou, nakolik Green paper EU a

¹ V názoru na to, zda středověké lex mercatoria bylo předobrazem novodobého lex mercatoria či ne, se názory liší. Viz např. Sachs, S. E., 'From St. Ives to Cyberspace: The Modern Distortion of the Medieval 'Law Merchant''. American University International Law Review, Vol. 21, No. 5, 2006. Dále například Volckart, O, Mangels, A., 'Are the roots of the modern lex mercatoria really mediavel?', Southern Economic Journal, 1999, 1. Dostupný z <http://www.jstor.org/pss/1060808>.

návrh nařízení Řím I z roku 2005 otevřely diskusi směrem ke vztahu jednotlivých nestátních norem a mezinárodního práva soukromého.

Důvody posunů v právní regulaci od norem národních k mezinárodním a k regulaci pomocí nestátního práva jsou jak mimoprávní, tak mají i své právní odůvodnění. V literatuře jsou pravidelně citovány úryvky z Teubnerovy² statě věnované vztahu světové globalizace a posunu od teritoriální determinace k determinaci funkční. Vliv globalizované ekonomiky, nové posuny v komunikacích zasahujících oblast obchodování, vznik virtuálního elektronického světa bořícího tradiční hranice, rozvoj letecké dopravy a mimořádný rozvoj cestování, to vše samozřejmě ovlivňuje nejenom společnost samotnou, nýbrž také normativní systémy regulace. Právní důvody jsou různé. Zjevně to jsou problémy se zjištěním a následnou korektní aplikací cizího práva před soudy jiného státu. Problémy, které zatěžují proces jak ekonomicky, tak mají pravidelně i vliv na délku řízení. Lze se také zamýšlet nad tím, nakolik je národní právo, na které kolizní norma odkazuje, vhodným pravidlem regulace transnacionální obchodní transakce. Je obecně přijímaným tvrzením, že národní právo je přednostně zaměřeno na regulaci domácích transakcí. Nikoli mezinárodních. Navíc dynamika vývoje v oblasti mezinárodního obchodu vysoce převažuje nad „legislativní rychlostí“ na úrovni jak národní, tak mezinárodní. Této dynamice odpovídá mnohem lépe schopnost pružně měnit obsah typická pro nestátní právo.

Česká doktrína mezinárodního práva soukromého, resp. česká právní doktrína vůbec, se stavěla skepticky jak k existenci *lex mercatoria*, tak i k jeho přímé aplikaci³. Totéž platilo – s ojedinělými nesystémovými výjimkami - o aplikaci jednotlivých norem nestátního původu⁴. A to jak před českými soudy, tak v rozhodčím řízení realizovaném na území ČR.

Cílem této krátké statě je uvést naše stanovisko k pojetí *lex mercatoria* a poukázat na možné budoucí posuny ve vztahu výše uvedených norem.

II. *Lex mercatoria* v. jednotlivé normy nestátního původu

Tak jak neexistují mezi příznivci⁵ *lex mercatoria* jednotná právně filosofická východiska a tudíž i jednotná koncepce *lex mercatoria*, tak se liší i názory na možné zdroje úpravy *lex mercatoria*, vztah k národnímu právu a názvy, které jsou užívány. To, co jednotlivé směry spojuje, je přesvědčení o existenci pravidel právní regulace mezinárodních obchodních transakcí, jejichž původ (tvorba) není dán v legislativní činnosti státu či států, ale jinak. Ono „jinak“ se u jednotlivých autorů liší – od obyčejové tvorby samotnou obchodní praxí, přes soubory pravidel vytvořené díky invenci akademiků až například k mezinárodním smlouvám. „Pohonné jednotky“ rozvoje *lex mercatoria* jsou dvě: akademická sféra (svými diskusemi nad povahou těchto zvláštních pravidel a jejich jiným hodnocení a jiným než normativně hierarchickým řazením) a rozhodovací praxe některých rozhodčích soudů (rozhodující právě dle *lex mercatoria*).

² Teubner, G. *Global Bukowina: Legal Pluralism in the World-Society*. ed. Teubner, G. *Global law without a state*, Dartmouth, 1996. Podobně i: Teubner, G. and Fischer-Lescano, A., *Regime-Collisions: The Vain Search for Legal Unity in the Fragmentation of Global Law*. *Michigan Journal of International Law*, Vol. 25, No. 4, 2004. Zejména v následující publikaci klade otázky směrem ke změnám v subjektech tvorby práva, i ve vzniku práva v globalizované době. Teubner, G., *Global Private Regimes: Neo-Spontaneous Law and Dual Constitution of Autonomous Sectors?*. ed: Karl-Heinz Ladeur, *Public governance in the age of globalization*, Aldershot 2004.

³ Ve smyslu aplikace přímo, například odkazem stran ve smlouvě na toto nestátní právo. Možnou nesporně vždy byla aplikace jednotlivých norem v rámci kogentních norem rozhodného práva.

⁴ Telec, I., *Úvaha nad kongresem k oslavě 75. výročí založení UNIDROIT v Římě*, *Právník*, 2003, č. 4

⁵ Samozřejmě, otázku je možné postavit ještě jinak. A to přímo směrem k existenci *lex mercatoria*. Pregnantně byla postavena otázka existence a s tím související povahy *lex mercatoria* v publikaci A.M. Lopéz-Rodríguez. Tato při vymezení hypotézy své práce si položila mimo jiné otázku: „*Is there lex mercatoria in international trade practice or is it a mere academic invention?*“

Obsáhnout celou názorovou šíři směrů hlásících se k lex mercatoria na těchto několika řádcích nelze. Pokusíme se jen pro ty, kteří se přímo v dané problematice neorientují, uvést základní charakteristiku teorie.

K názvu lex mercatoria. Termín lex mercatoria je termín užívaný převážně doktrínou. Vedle tohoto termínu se používají další jako jsou International Commercial Law, Law of International Trade, Transnational Law of International Trade Transaction. Vedle tohoto názvu se objevují další termíny, které uvozují koncepce, které více či méně s doktrínou lex mercatoria mohou souviset. Jde o koncepci⁶ „contract sans loi“, zvláštní způsoby rozhodování jako je „amiable compositeur“ „dle equity“ či „tronc commun“. Historie novodobého lex mercatoria se sice datuje do 19. století⁷, avšak pravý myšlenkový boom nastává až v 60. letech minulého století. Jen velmi krátce nastíníme myšlenkovou šíři koncepce na třech ukázkách možných přístupů – pozici spíše pozitivistickou, sociologický přístup k právu a pozici akcentující globální ekonomické vztahy a právo.

Ke skupině zakladatelů myšlenkového proudu nového lex mercatoria, kterými je nutné začít, patří nepochybně **C.M. Schmitthoff** a **A. Goldštajn**. Jejich názory neopouštějí meze pozitivistického přístupu k právu a meze tímto přístupem dané. Názory jimi prezentované vycházejí ze specifík kolizní úpravy vztahů s mezinárodním prvkem, specifík způsobu řešení sporů v mezinárodním obchodě a společného sdílení některých obecných zásad právních. Pro jejich přístup je charakteristická interakce práva státního a nestátního. Základní prvky lex mercatoria vidí Schmitthoff v existenci autonomie vůle stran, prosazování zásady pacta sunt servata a rozvoji mezinárodní obchodní arbitráže. Původ práva mezinárodního obchodu odvozují Goldštajn i Schmitthoff z mezinárodní legislativy (tj. mezinárodních smluv jak platných, tak i těch, které se doposud platné nestaly) a mezinárodních obchodních obyčejů. I když je lex mercatoria v řadě jejich prací uváděno jako autonomní právo mezinárodního obchodu, nejedná se o plnou separaci od národního práva. Svůj autonomní charakter získává toto právo opuštěním národních právních systémů. Podmíněně je založeno (odvozeno) na národním právu, nicméně je mezinárodně obchodní praxí rozvíjeno v těch sférách, kde jsou národní zákonodárci bez zájmu. Lex mercatoria respektuje skutečnost, že žijeme v době národních právních řádů, je z nich odvozeno a respektuje suverenitu států. Vztah mezi lex mercatoria a národním právem je vztahem koexistence.

Jiná právně filosofická východiska zvolili další z autorů spojovaných s lex mercatoria - **Ph. Kahn, B. Goldmann**. Jejich učení vychází ze sociologického přístupu k právu a z představy existence mezinárodního společenství obchodníků, anebo přinejmenším určité zájmové skupiny jako je svaz obchodníků se zemědělskými produkty, surovinami anebo například bankovní sektor, jako plně samostatnou instituci (strukturu), uvnitř níž určité hospodářské svazy přejímají společenskou autoritu a udávají rozhodující tón pro regulaci. Podstatou existence takové společnosti je její solidárnost. Uvnitř komunity požívají vlastní orgány obchodníků silnou autoritu. Vydáváním formulářových podmínek či smluv vykonávají v zásadě zákonodárnou činnost. Existence vlastních arbitrážních orgánů zabezpečuje aplikaci těch norem, které jsou společenstvím vytvářeny. Obchodní společenství disponuje - dle příznivců této koncepce - také řadou neformálních donucovacích prostředků jako jsou penále, disciplinární opatření, zanesení do rejstříků, vyloučení ze společenství a

⁶ Snahu o odlišení – sice bez rozdělení na uchopení procesní a jiné – velmi zajímavě zpracovala Lopéz-Rodriguéz, na kterou v tomto odkazujeme. Viz c.d. 6.

⁷ Je spojen se jmény E. Lamberta (droit corporatif international mající vlastního ducha, metody i sankce. Jeho realizace je spojena s rozvojem arbitráže), žákem E. Lamberta - M. Ishizakiho (poukázal např. na skutečnost, že toto právo se rozvíjí mimo dosah kontroly a sankcí státu), H. Grossmann - Doerthem (analyzoval význam formulářového práva v zámořském obchodě).

další neformální sankce. Lex mercatoria je výsledkem působení řady zdrojů – ne státních, jejichž závaznost je dána přesvědčením komunity o závaznosti, státních (viz například československý Zákoník mezinárodního obchodu) a mezistátních.

Jiné východisko nabízí vztah globálních ekonomických vztahů a lex mercatoria. Tento vztah se objevil v souvislosti s transnacionální koncepcí globálního práva představovanou zejména **G. Teubnerem**. Pracují s ní i další autoři jako např. **F. Snyder** upozorňující na specifika současných ekonomických vztahů jako vztahů globalizovaných. Teubner vychází z myšlenky, že nejvhodnější právní regulací pro globální ekonomické vztahy je globální právní řád (global legal order). Jako příklad globálního práva je uváděno právě **lex mercatoria**. Toto právo se odvíjí mimo oficiální státní či mezinárodní struktury. Základním nástrojem a centrem zkoumání je smlouva. Hranice působnosti tohoto práva nejsou omezeny teritoriem státu (jako je tomu u práva státního), ale působením různých specializovaných svazů obchodníků a profesionální komunity. Pramenem není státní legislativa, ale spíše (v souladu s jeho teorií autopoiesis) strukturální propojení práva s trvajícím globalizovanými procesy. Toto právo není propojeno s politickými strukturami, ale spíše s jinými sociálními oblastmi. Sestává se ze série principů, které jsou flexibilní a adaptabilní vůči ekonomickým potřebám. Vzhledem k absenci vztahu k politickým strukturám či jiným sociálním procesům, je decentralizované (zjevně pokud jde o jeho vznik, pozn. autora) a je nehierarchické.

Je pochopitelné, že výše uvedené směry a jednotliví zmínění autoři nevyčerpávají zdaleka dosah a obsahovou bohatost teorie lex mercatoria, výčet příznivců či osob, které se touto problematikou zabývali. Námatkově je možné jmenovat **M.J. Bonella, O. Landoa, B.v.Hoffmanna, B. Cremadese, S.Plehna, K. Sierra, Ph. de Ly** a celou řadu dalších.

Ještě jeden vývojový rys je nutné zmínit. Zdá se totiž, že začíná ovládat uvažování v této oblasti. Je jí nikoli „list blanc“ odkazující na vágně uchopitelný koncept lex mercatoria, ale otázka přímé aplikace konkrétních (jednotlivých) norem nestátního původu. Zajímavou je tato otázka nikoli na úrovni hmotného práva a pokud jde o jednotlivý odkaz (viz například začlenění INCOTERMS). Zajímavou je tam, kde se jedná o ucelené soubory právních pravidel (PECL, Zásady mezinárodních smluv UNIDROIT, FIDIC) a odkaz na úrovni kolizní. K této otázce se vrátíme.

Na závěr této části je vhodné shrnout možnosti aplikace lex mercatoria či jednotlivých norem nestátního původu. V těchto možnostech se odráží jak právně filosofický přístup k dané problematice, tak akcent na princip autonomie vůle stran v jejich různých polohách - - kolizní či hmotně právní.

Pro samotnou aplikaci se v literatuře se objevují tři možná (a logicky jedině možná) schémata:

a) **subsidiární aplikace**, tj. aplikace lex mercatoria či jednotlivé normy nestátního původu v mezích daných kogentními normami práva určeného kolizní normou, unifikovanou hmotnou normou nebo jinak. Tato možnost – byť i uchopena jako odkaz na právní řád – zůstává využitím smluvní volnosti stran na úrovni hmotněprávní.

b) aplikace, kdy je lex mercatoria či jednotlivá norma nestátního původu **rovnocenná s právem státu**. Autonomie vůle stran je realizována ve sféře rozhodnutí o právním režimu. Jde o kolizní volbu rovnocenné možnosti dané právem státu a nestátním právem.

c) **přednostní aplikace** lex mercatoria či jednotlivé normy nestátního původu znamenající, že na soukromoprávní vztahy obsahující mezinárodní prvek a spadající svým předmětem do této oblasti, budou aplikovány tyto normy bez dalšího. Tzn. bez odkazu stran a bez nutné opory v pozitivním právu konkrétního státu. Přednost vyplývá z povahy tohoto systému norem.

III. Lex mercatoria

a) z pohledu české doktríny

Česká doktrína nedisponuje širší diskusí týkající se problematiky lex mercatoria. A to ani pokud jde o existenci a povahu lex mercatoria, ani pokud jde o jeho aplikaci či aplikaci jednotlivých norem nestátního původu. Již v 60. letech minulého století byla tato doktrína⁸ odmítnuta a obdobně je tato otázka vnímána i nyní. I když se některá hodnocení – například význam a uchopitelný obsah nestátních norem – změnila.

Prestižní kurs Mezinárodního práva soukromého Z. Kučery⁹ odmítá výslovně existenci lex mercatoria. Odmítá i další obdobné koncepce jako „self regulating contract“. Dle jeho stanoviska mohou být právní normy vytvářeny jen státy – zákony nebo mezinárodními smlouvami. Jednotlivé zdroje tzv. lex mercatoria mají v hierarchii norem své místo – v rámci autonomie vůle stran dané právní normou mohou být stranami využity. Závaznou se tato úprava stává jen na základě vůle stran a v rámci mezí, které dává národní právo nebo mezinárodní úprava. Samozřejmě, právní úpravy mohou například recipovat obchodní zvyklosti (viz § 730 a 264 Obchodního zákoníku, § 9 Úmluvy OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží). Jednotlivým prostředkům dává Kučera při regulaci velkou váhu. I když neodstraňují rozdíly mezi právními řády, jsou schopny tyto rozdíly překlenout.

Jiné české zdroje jsou výrazně přátelštější k existenci lex mercatoria. I když nepřekračují doktrinální rámec daný Kučerou. Například J. Salač se ve své stati nevyslovuje přímo na podporu lex mercatoria. Nepolemizuje s myšlenkou existence lex mercatoria. Staví proti sobě praxi, která je konfrontována s jednotlivými prostředky a používá je, a akademické doktríny, které nereflktují vývoj. Další hodnocení však v jeho práci nenalezneme.

Další z autorů, který ve svých pracích zpracoval otázku lex mercatoria, byl K. Střelec. Jeho uchopení je poměrně jednoznačné. Vnímá lex mercatoria jako soubor pravidel nestátního původu, která je možné identifikovat a aplikovat. Jejich aplikace je aplikací v rámci vymezeném mezinárodní smlouvou či národním právním řádem.

Jaký názor zastává autor? Existence souboru právních pravidel vytvořených jinak než legislativní činností státu je nezpochybnitelná. Jeho pramenem jsou normy různého původu: v menší míře obyčejové povahy (zvyklosti, obyčeje), zdroje mající obyčejový základ a umělé dopracování (obchodní termíny, formuláře v rámci obchodních svazů), zdroje akademického původu (PECL, Zásady UNIDROIT) či zdroje jiného původu (mezinárodní smlouvy využívané jako soubor právních pravidel a zásady, které ovládají oblast mezinárodního obchodu). Jde o pravidla, která jsou způsobilá regulovat smlouvu v jejích závazkově právních aspektech. Tedy jsou způsobilá regulovat některé aspekty smlouvy. Tato pravidla jsou identifikovatelná co do obsahu. Nejsou ucelená, jsou mezerovitá. Představují dynamickou složku regulace mezinárodních smluv. Dynamickou v tom, že jsou způsobilá přímo odrážet změněné podmínky a díky nerigidní formě tyto podmínky odrážet ve svém obsahu. Jejich význam a potřebnost jsou nepochybné. Pokud jde o další hodnocení, ponecháme je po zodpovězení otázky, v jaké rovině se tyto prostředky pohybují – zda v rovině hmotněprávní nebo kolizní.

b) z pohledu české právní úpravy

Pozitivistický přístup české doktríny nás dovádí jednoznačně k otázce, zda a jak se právní normy vypořádávají s možností aplikace buďto lex mercatoria či jednotlivých nestátních norem. To nám umožní se vyjádřit k tomu, zda v rámci české úpravy je možné uchopení lex

⁸ Kalenský, P., Zpráva o kolokviu AISJ Londýn 1962, Časopis pro mezinárodní právo, č. 1, 1963. Kanda, A., Charakteristika a tendence právní úpravy mezinárodního obchodního styku, Studie z mezinárodního práva, č. 20, Praha, 1986. K ostatním: Rozehnalová, N., Střelec, K., Zásady mezinárodních smluv UNIDROIT, lex mercatoria a odvaha k aplikaci, Časopis pro právní vědu a praxi, 2004, č. 1, s. 45 a násl.

⁹ Kučera, Z., Mezinárodní právo soukromé, Brno, 2004.

mercatoria či jednotlivých nestátních norem na úrovni hmotněprávní či na úrovni kolizní. Podívejme se blíže na jednotlivá ustanovení:

- § 9 ZMPS nepřipouštěl pochybnosti o aplikaci práva státu. Za možnou byla považována aplikace jednotlivých norem nestátního původu v rámci kogentních norem rozhodného práva. Návrh nového zákona o mezinárodním právu soukromém, ve svém § 89, který se má použít na ty smlouvy, které nepodléhají regulaci nařízení či smlouvy Řím I, rovněž vychází z volby právního řádu státu. Toto vyplývá jak z důvodové zprávy, tak z diskusí nad jeho přijetím.

- § 37 zákona o rozhodčím řízení by zjevně nejvíce mohl vyvolat pochybnosti o tom, zda je či není připuštěna aplikace souboru právních pravidel. Pochybnosti dává formulace (v důvodové zprávě uvedeno, že je převzata ze Vzorového zákona UNCITRAL o mezinárodní obchodní arbitráži), která uvádí, že bude použito „práva či právního řádu“. Žádný z existujících komentářů či publikovaná judikatura neukazují, že by tato formulace byla interpretována ve prospěch přímé aplikace jednotlivých nestátních norem. Nový návrh zákona o mezinárodním právu soukromém, který obsahuje i pasáž týkající se mezinárodního rozhodčího řízení, neobsahuje tuto formulaci. Diskuse nad jeho přijetím hovoří jednoznačně směrem k aplikaci práva státu.

Situace se nezměnila ani přístupem k Úmluvě o právu rozhodném pro smlouvy¹⁰. Jak jazyková znění úmluvy, tak literatura k ní nepřipouštějí přímou aplikaci lex mercatoria či jednotlivých prostředků nestátní úpravy.

Posun v této otázce přináší až tzv. Green paper¹¹. Komise zde – směrem k budoucí konverzi úmluvy do nařízení – položila i otázky týkající se možné přímé aplikace mezinárodních smluv (například těch, které nevstoupily v platnost) a obchodních podmínek. Návrh nařízení z roku 2005¹² sice nedovolil aplikaci lex mercatoria, ale dovoľoval aplikaci jednotlivých nestátních úprav typu Zásady mezinárodních smluv UNIDROIT či PECL. V návrhu se projevíly zřetelně snahy o zúročení práce Landovy skupiny. Je skutečností, že po diskusích zástupci států nedoporučili toto řešení. Nařízení Řím I tuto možnost již neobsahuje. A to ani pokud jde o lex mercatoria, ani pokud jde o výše uvedené soubory právních pravidel. Jen v preambuli nového nařízení byla vyjádřena vůle se v budoucnu zabývat možností jejich aplikace¹³. I když ze znění nevyplývá, že se jedná o přímou aplikaci, zjevně se má na mysli tato. Nepřímá, tj. v rámci kogentních norem rozhodného práva, je nesporně možná i nyní.

III. Závěr

K problematice aplikace lex mercatoria či nestátních norem je možné učinit následující závěry:

Aplikace jednotlivých norem či zohlednění odkazu na lex mercatoria se neliší v řízení před soudy obecnými a rozhodčími.

¹⁰ The Rome Convention on the law applicable to contractual obligations (1980)

¹¹ COM(2002) 654 final Green Paper on the conversion of the Rome Convention of 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernisation

¹² COM(2005) 650 final 2005/0261 (COD) Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on the law applicable to contractual obligations (Rome I)

¹³ Preamble bod 14: Pokud Společenství vhodným právním nástrojem přijme normy smluvního závazkového práva, včetně standardních smluvních podmínek, může takový nástroj stanovit, že smluvním stranám je dovoleno tyto normy uplatňovat.

Aplikace je možná pouze v rovině v rovině autonomie vůle stran, a to rovině hmotně právní. Nikoli autonomie kolizní. Český Obchodní zákoník obsahuje jak recepci zvyklostí, tak dává i široký prostor pro smluvní volnost stran a včlenění například vzorových formulářových smluv do konkrétní smlouvy. Obdobné lze říci o Úmluvě OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží, kterou je ČR rovněž vázána.

Vztah systému právních pravidel k národní legislativě či mezinárodně unifikovaným normám je, pokud jde o obsah, vztahem komplementárním a determinujícím. Komplementárním tam, kde jsou využity nestátní prostředky a existují mezery v jejich úpravě. Determinující v tom smyslu, že určují oblast působení těchto prostředků.